

Nr 256.

Godkänd av första kammaren den 1 juni 1928.

Godkänd av andra kammaren den 1 juni 1928.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag angående beräkningen av inkomsten av statens aktier i Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner.

(Statsutskottets utlåtande nr 138.)

Till KONUNGEN.

Uti den till riksdagen den 4 januari 1928 avlåtna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1928—1929 har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av det vid propositionen fogade utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för nämnda dag (Inkomsterna. Statens produktiva fonder), föreslagit riksdagen att å riksstaten för nämnda budgetår upptaga inkomsttiteln »statens aktier», i vad angår statens aktier i Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag, på följande sätt:

Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag 14,500,000 kronor.

I fråga om Eders Kungl. Maj:ts förevarande förslag hava inom riksdagen motionsvis framställts vissa yrkanden.

Sålunda har i en motion (I: 186) hemställts, att riksdagen ville hos Eders Kungl. Maj:t begära övervägande och förslag, i vad mån och på vad sätt det fortgående uttömmandet av malmkapitalet i det stora norrbottniska malmfältet kan till gagn för nutid och efterkommande omvandlas i produktivt kapital genom disponerandet av statens vinstandelar i sådant syfte.

Därjämte har i en motion (II: 240) yrkats, att riksdagen ville besluta att av statens utdelningar å aktier i Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag under budgetåret 1928—1929 avsätta 5 miljoner kronor till en fond, avsedd att efter beslut av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen användas för främjande av ny

kapitalbildning i landet eller annars för igångsättande eller understöd åt inhemska produktiva företag.

I samband med sin prövning av Eders Kungl. Maj:ts förslag om nytt malmavtal uttalade 1927 års riksdag som önskligt, att en avsevärd del av statens inkomster från malmbolaget årligen måtte användas till avbetalning av oräntabla delar av det lånekapital, som funnes nedlagt i statens järnvägsanläggningar; ett sådant förfarande stode, framhöll riksdagen, också i överensstämmelse med den enligt riksdagens mening beaktansvärda grundsats, som bland annat kommit till uttryck i statskontorets utlåtande, nämligen den att inkomster, uppkomna genom en exploatering av landets naturtillgångar, som innebure en konsumtion av själva kapitalet, icke borde i sin helhet tagas i anspråk för statens löpande utgifter.

I årets statsverksproposition förutsattes emellertid, att hela den för nästkommande budgetår inflytande malminkomsten — vilken beräknats uppgå till 14,500,000 kronor mot i riksstaten för 1927—1928 upptagna 5,650,000 kronor — skulle på vanligt sätt helt disponeras för statsregleringsändamål. Därvid har pekats på den möjlighet till täckning av oförräntat lånekapital och avskrivning av lånemedelsförluster, som öppnats tack vare fonden för statsskuldens amortering enkannerligen genom de betydande kapitalbelopp, som under de närmaste åren kunde i överensstämmelse med 1926 års riksdags beslut väntas tillföras denna fond av rusdrycksmedel.

Vad först angår själva det påräkneliga vinstbeloppet för nästkommande budgetår från malmfälten, är att märka att detta på grund av inträffade driftinställelser måste antagas komma att avsevärt reduceras. Enligt vad som inhämtats, torde den staten tillfallande vinsten, inklusive royaltyn, icke för 1928—1929 kunna upptagas till högre belopp än omkring 6,000,000 kronor eller alltså föga mer än för innevarande budgetår. Om än alltså den av 1927 års riksdag uttalade tanken att undantaga viss del av malminkomsterna från den allmänna statsregleringen icke för denna riksdag synes genomförbar, har dock riksdagen i betraktande av ärendets vikt och med hänsyn särskilt till de i statsverkspropositionen gjorda uttalandena ansett sig böra framlägga något vidare synpunkter på frågan, i samband varmed också till behandling upptagits två andra i viss mån därmed sammanhängande samt också i statsverkspropositionen berörda ärenden, det ena avseende avbetalningen av statsskulden och det andra spörsmålet om ny taxa för transporter å statens järnvägar.

Inledningsvis må erinras, att då vid 1926 års riksdag — med direkt angivet syfte att åstadkomma en successiv minskning av budgetens beroende av rusdrycksmedel — beslöts, att en viss del av dessa medel skulle årligen tillföras fonden för statsskuldens amortering, det samtidigt förutsattes, att härigenom skulle åstadkommas en extraordinär amortering av statsskulden utöver den som normalt årligen kunde befinnas av förhållandena påkallad. I detta avseende framhölls behovet av en snabbare nedskrivning av visst i statens lånefonder placerat oräntabelt lånekapital, uppskattat till omkring 75 miljoner kronor. Oberäknat nämnda avsättning av rusdrycksmedel upptog sålunda bud-

geten för 1926—1927 anslag för statsskuldens amortering till belopp av cirka 8,300,000 kronor, varav 1,000,000 kronor direkt budgetanslag till nämnda fond; härtill kommo anslag för täckning av förluster å spannmålslagerhus och av andra kristidsförluster till belopp av över 20 miljoner kronor.

För 1927—1928 uppgå anslagen till statsskuldens amortering, avsättningarna av rusdrycksmedel oräknat men inräknat 1,000,000 kronor i direkt budgetanslag till fonden för statsskuldens amortering, till cirka 8,600,000 kronor. För nästkommande budgetår har, oberäknat avsättningen av rusdrycksmedel å 10,500,000 kronor, föreslagits anslag för avbetalning å olika amorteringslån till belopp av cirka 8,000,000 kronor. Något anslag till fonden för statsskuldens amortering från de allmänna budgetmedlen har icke längre upptagits.

Emot ifrågakvarande amorteringsbelopp av 8,000,000 kronor står en samlad fonderad statsskuld av omkring 1,800 miljoner kronor. Denna årliga amortering av vissa statslån uppgår sålunda till knappt $\frac{1}{2}$ procent av sagda skuld och kommer såsom departementschefen ock framhållit att, om inga nya amorteringslån upptagas före 1930, då ytterligare nedgå till följd av slutbetalning av 1880 års statslån.

Med hänsyn till att det sålunda upplånade kapitalet till sin övervägande del är nedlagt i telegraf- och järnvägsanläggningar, kraftstationer och andra statliga rörelsegränar, vilka på grund av teknikens framsteg normalt och oavsett särskilda kristidsförhållanden äro underkastade risk av värdeminskning, lärer en dylik amortering få anses otillräcklig; det må i detta sammanhang erinras, att tidigare såsom rimlig fordran uppställts att den direkta avkastningen från exempelvis statens järnvägar skulle täcka ej blott förräntningskostnad utan ock viss amortering av nedlagt anläggningsskapital. Man synes därför böra utgå från att fonden för statsskuldens amortering icke kan utan åsidosättande av sin i själva benämningen liggande huvuduppgift i alltför stor utsträckning anlitas för andra ändamål såsom avskrivning av kristidsförluster eller nedskrivning av visst mindre räntabelt kapital i en del lånefonder o. s. v.

Medan behållningen av fonden för statsskuldens amortering jämlikt beslut av 1909 års riksdag skall användas antingen till amortering av statsskulden medelst utlottning eller obligationsinköp eller ock till minskning av ny upplåning, har 1926 års riksdag i samband med beslutet om rusdrycksmedlens användning utsträckt fondens ändamål till att ersätta oräntabelt upplånat kapital i statens utlåningsfonder. I anslutning härtill har nu i årets statsverksproposition ifrågasatts en ytterligare utvidgning av fondens uppgift, nämligen att i allmänhet bereda täckning för oräntabla lånemedelsplaceringar. Härvid har särskilt hafts i sikte möjligheten att anlita fonden för avskrivning av det i affärsverken nedlagda lånekapitalet. Enligt vad departementschefen anfört skulle fonden hädanefter få till »huvudsaklig uppgift» att uppsamla medel för täckning av de produktiva fondernas oförräntade lånekapital samt, i den mån så erfordras och fonden härtill förslår, stå till förfogande för avskrivningar av konstaterade förluster av lånemedel.

Tvivelutan kan för en dylik utvidgning tala, att på detta sätt lämnas möjlighet till en mera jämn belastning av budgeten, om sådana kapitalavskriv-

ningar bestridas från en dylik fond, till vilken kontinuerligt å riksstaten anvisas anslag, än om täckning för förlusterna skola i mån av deras konstaterande beredas genom direkta å riksstaten uppförda anslag. Å andra sidan måste enligt riksdagens mening fara föreligga för, att på detta sätt äventyras själva huvudsyftet med fonden, nämligen att möjliggöra den så att säga mera normala och fortlöpande avbetalningen av statsskulden, jämte dess år 1926 tillagda vidgade ändamål att bereda möjlighet till återbetalning av lånekapitalet i statens utlåningsfonder till den del detta kan anses oförräntat. Vad särskilt denna senare uppgift beträffar, får erinras, att en dylik återbetalning utgör en följdriktig konsekvens av den alltsedan 1924 års riksdag tillämpade grundsatsen i fråga om nytt kapital, som tillföres dessa fonder, nämligen att upplåning härav skall anlitas endast till den del förräntning å det fonderna tillförda nya kapitalet kan påräknas. Mot att statsskuldskontofonden därjämte, på sätt riksgäldfullmäktige tillstyrkt, tages i anspråk för täckning av direkta förluster på lånefonderna synes ej heller erinran vara att framställa. Anslag begäres nu för återbetalning av dylika förluster till belopp av cirka 1,800,000 kronor. Riksdagen har ansett sig böra bevilja detta anslag. Därjämte förutsättes täckning med i runt tal 1,000,000 kronor för uppkommen förlust å aktiebolaget Elektrolytverken. Ej heller nämnda åtgärd har riksdagen velat motsätta sig. För reglering av statens förluster å engagemang i aktiebolaget Kreditkassan skulle däremot uppföras ett anslag av 5,000,000 kronor utan att därvid medel från amorteringsfonden tagas i anspråk. Beträffande samtliga dessa frågor anmäler riksdagen i annat sammanhang sina beslut.

Emellertid kan det, enligt vad i statsverkspropositionen upplyses, väntas att återstående förluster — bortsett från önskvärda avskrivningar å affärsverkens kapital — bliva så betydande att de i hög grad måste antagas komma att taga fondens medel i anspråk. Under sådana förhållanden synes riksdagen tvekan kunna råda om lämpligheten av en utsträckning av amorteringsfondens användning till jämväl en så vittutseende uppgift som att möjliggöra nedskrivning av det i affärsverken placerade lånekapitalet. Vad särskilt angår statens järnvägar, synes i anslutning till 1927 års riksdags uttalade uppfattning avbetalning av oräntabla delar av lånekapitalet böra beredas från de inflytande malminkomsterna utan att därvid anlitas den av departementschefen antydda omvägen, att nämnda inkomster först tillföras fonden för statsskuldens amortering. I detta avseende må erinras om det direkta samband som det nya malmavtalet, med däri ingående garanti om vissa låga fraktsatser för malmtransporterna, äger med frågan om avkastningen från statsbanorna. Den fraktfyllnad, som statens järnvägar sålunda skulle äga tillgodoräkna sig, har uppskattats till omkring 10,000,000 kronor. I statens järnvägar investerat kapital beräknas uppgå till i runt tal 1,100 miljoner kronor, varav cirka 900 miljoner utgöra låne-medel. Av detta kapital har nu järnvägsstyrelsen ansett önskligt att 240 miljoner kronor avskrivs, därav 180 miljoner nedlagt i vissa norrländska banor och 60 miljoner kronor utgörande överkapitalisering av andra statsbaneanläggningar. Riksdagen måste för sin del — utan att taga ställning till skäligheten av själva de angivna beloppen — redan av nyss angivna skäl finna rimligt, att

statens järnvägar få tillgodoräkna sig viss anpart av mervinsten från malmbolaget.

Riksdagen vill för sin del uttala sig för ett genomförande av det av järnvägsstyrelsen ifrågasatta förfarandet, att viss del av statens järnvägars oräntabla lånekapital avlyftes från statens järnvägar och i riksgäldskontorets räkenskaper uppföres såsom en särskild fond, lämpligen benämnd »statens järnvägars avskrivningsfond», som förräntas och efterhand amorteras med statens utdelning från malmbolaget. Vid avvägningen av själva kapitalbeloppet bör dock tagas i betraktande, huruvida icke med hänsyn till faktiskt verkställda amorteringar på äldre statslån, som använts till täckning av anslag till statens järnvägar, ifrågavarande avskrivningsbelopp kan minskas.

Med fasthållande alltså av den vid nästföregående års riksdag uttalade uppfattningen, att en del av statens inkomster från de norrländska malmfälten bör användas till avbetalningen av oräntabla delar av lånekapitalet i statsbanorna, anser riksdagen frågan om grunderna för tillförandet av medel till och användningen av fonden för statsskuldens amortering böra göras till föremål för ytterligare överväganden. Härvid bör tillses, att dessa grunder erhålla en sådan utformning, att trygghet vinnes för dels en lämpligt avvägd amortering av statsskuden, dels ock uppfyllande av den förutsättning, som får anses ligga till grund för 1926 års riksdags beslut beträffande rusdrycksmedlens användning för tiden till 1 juli 1932, nämligen att dessa till den del de tillföras fonden för statsskuldens amortering i första hand skola användas för nedbringande av det i lånefonderna investerade lånemedelskapitalet.

I de i ämnet väckta motionerna har framhållits önskvärdheten av att en del av malmvinsten måtte komma till direkt användning för främjande av ny kapitalbildning i landet. I detta avseende innefatta motionerna också en del i och för sig beaktansvärda uppslag. Sålunda har pekats på de vid årets riksdag från skilda håll väckta förslagen om anslag för skogsodling å kalmarker, för nyodlingar, för Norrlands kolonisering och elektrifiering m. m. Utan att nu taga ställning till de sålunda i olika avseenden framförda uppslagen anser sig riksdagen dock böra ytterligare framhålla den uppfattning av förevarande fråga, som innebäres i riksdagens uttalande i ämnet år 1927 eller att merinkomsterna av en förökad exploatering av landets malmkapital böra givas en sådan användning, att själva kapitalet icke konsumeras.

Särskilt med tanke på rådande stora arbetslöshet, vilken för närvarande utgör ett av samhällets allvarligaste problem, synes förtjäna övervägas, på vad sätt berörda medel, i den mån de icke komma att tagas i bruk för en nedskrivning av statens järnvägars lånekapital i enlighet med vad riksdagen ovan förordat, kunna finna användning i produktionsfrämjande syfte.

Vad därefter angår regleringen av statens järnvägars taxor och alla de vittomfattande spørsmål, som särskilt godstariffernas avvägning innebär, synes med ledning av den riksdagen nu förelagda utredningen ett mera ingående bedömande därav knappast möjligt, något som ej heller torde vara av departementschefen avsett. För egen del vill riksdagen emellertid framhålla,

hurusom genom den ovan förordade avskrivningen av visst statens järnvägars kapital en direkt möjlighet skulle öppnas till en taxeminskning i förhållande till järnvägsstyrelsens förslag. Önskvärt vore tvevelsutän, att därutöver en sänkning av vissa trafikavgifter kan åstadkommas. Såsom kommerskollegium anført, torde nämligen en nedsättning av järnvägsfraktsatserna kunna få be-tecknas som en av de få praktiskt genomförbara åtgärder, som stå till buds för att från statens sida effektivt stödja näringslivet, enkannerligen vissa industrier, som äro i verkligt behov av sådant stöd. Ur statsfinansiell synpunkt måste dock å andra sidan fasthållas kraven på förräntning av statsbanekapitalet, åtminstone i vad detta är att hänföra till lånemedel.

Likaledes måste, såsom departementschefen ock antytt, vid nya frakttariffers fastställande för statsbanorna tagas i betraktande återverkningarna härav för de enskilda järnvägarnas och deras trafikanters del.

Under åberopande av vad riksdagen sålunda i olika avseenden anført, får riksdagen

a) anmäla, att riksdagen beslutat att i riksstaten för budgetåret 1928—1929 under statens aktier upptaga inkomsten från Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag till ett belopp av 6,000,000 kronor;

b) i anledning av de i ämnet väckta motionerna (I:186 och II:240) hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande dels användningen av ifråga-varande inkomster, dels ock grunderna för statsskuldens amortering jämte andra därmed sammanhängande frågor, med beaktande av ovan angivna synpunkter.

Stockholm den 1 juni 1928.

Med undersåtlig vördnad.
